

**Юрій
КОВАЛЕНКО**
Завідувач
науково-дослідного
відділу Національного
заповідника «Глухів»

Меч вікінга

У 2015 р. до фондів Національного заповідника «Глухів» було передано залізний меч давньоруського часу, випадково знайдений у заплаві р. Клевені на території Глухівського р-ну.

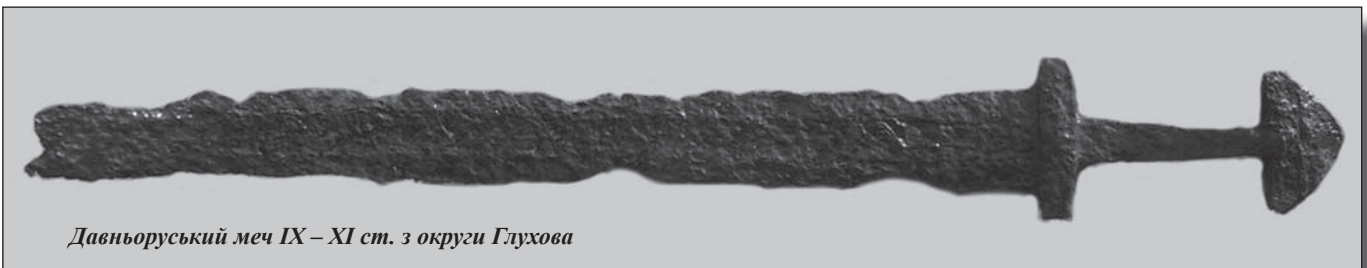
Місце знахідки меча розташоване неподалік відомої археологічної пам'ятки – Будищанського городища. Прилегла до городища місцевість носить назву Довбилин. Ще у XIX ст. тут знаходився курганий могильник. Населення окільних сіл пов'язувало виникнення курганів з подіями «смутного часу» та періодом перебування у м. Путивлі Лжедмитрія I (Григорія Отреп'єва)

побив на війни».

У меча відламана частина леза, а сам він зігнутий. Він відноситься до так званих каролінгських мечів, час використання яких припадає на IX – першу половину XI ст. Ця назва офіційно прийнята зброєзнавцями у XIX ст. і пов'язана з епохою династії Каролінгів (VIII–X ст.). Подібна зброя становить переважну більшість знахідок на території Норвегії, Швеції Пруссії та Русі. Особливо багато таких мечів знайдено на півночі Європи. Деякий час скандинавські археологи вважали їх походження північним, тобто вони були віднесені до старожитностей вікінгів. Часто вони саме так й іменувалися – «мечі вікінгів». Але

останній чверті I тис. н. е. Знахідки мечів різних типів сконцентровані у декількох регіонах, що складають історичний ареал давньої Русі: Південно-Східне Приладощя, район Смоленська, землі Ярославля, Новгород, Києва, Чернігова, давнього Плесеська.

Переважна більшість знайдених мечів походить з поховань. Це й не дивно, бо періодом їх побутування є IX–XI ст. – час, коли на давньоруських землях загальноприйнятою релігією було язичництво. За віруванням давнього населення України померлому у потойбічному житті могли знадобитися предмети, якими він користувався за життя. Обов'язковим атрибутом у похо-

Давньоруський меч IX – XI ст. з округи Глухова

у 1605 р. Архієпископ Чернігівський і Ніжинський Філарет (в миру Д.Г. Гумілевський) у своїй праці «Историко-статистическое описание Черниговской епархии» цитує розповідь селянина с. Ховзівки, розташованого неподалік, записану місцевим священиком: «Коли хочете, я вам розкажу, як мени моуй дыд розказував. Не свое воун міни говорив, а тож чутее от стариков. Самозванців у нас було, казав воун, як собак; да не один не упекав нам як Гришка Отрепьев. Его, кажут, и тепер проклинаять по церквам. Воун, кажут, у Путивли и царство приняв. Ви бачили по холоповскому шляху, коло Довбилина, бутри: ото, кажут, усе похавани ти люде, що воун окаянний

пізніше з'ясувалося, що ці мечі рейнського виробництва, а їх приналежність визначена за написами на клинках. Та й у Європі вони були знайдені у місцях, де вікінгів ніколи не було.

Уявлення про меч у середньовіччі асоціюється у нас з феодалом-лицарем або зі знатним воїном-дружинником, адже така зброя була індивідуальною і досить рідкісною. На відміну від тієї кількості середньовічних мечів, що походять з території Західної Європи, на історичних землях Київської Русі їх знайдено в рази менше. Те, що меч – імпортна зброя, котра різними шляхами потрапляла із Західної Європи на Русь, підтверджується її появою тут як нового явища у матеріальній культурі тільки в

ваннях воїнів була їх зброя. Часто вона виявляється пошкодженою навмисно. Мова йде про так зване ритуальне «вбивство» предметів озброєння. Оскільки у меча з Глухівщини відсутня частина леза, а сам він деформований, ці особливості можуть свідчити про саме такий ритуал. Не виключено, що меч знайдено на місці зруйнованого поховання.

Більшість відомих досліджених пам'яток округи Глухова давньоруського часу відноситься до XII–XIII ст. Знахідка каролінгського меча IX–XI ст. у межиріччі Десни та Сейму розширює наші уявлення про більш ранній історичний період розвитку регіону, хоча подібна зброя могла використовуватися протягом тривалого часу.

**Олександр
МІРОШНИЧЕНКО**

Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»

Муровані торгові лавки у Глухові

Цією публікацією ми «подаруємо душу» невідомій споруді XIX ст., яка прикрашала своїми оригінальними фасадами центральну площу Глухова.

Під час роботи у Державному архіві Чернігівської області з фондом 127 (Черниговское губернское правление, строительное отделение) автором статті була віднайдена справа «По предложению Губернатора с препровождающим для рассмотрения плана площади г. Глухова для устройства каменных лавок. 1884 г.». Подаємо її мовою оригіналу з авторським коментарем.

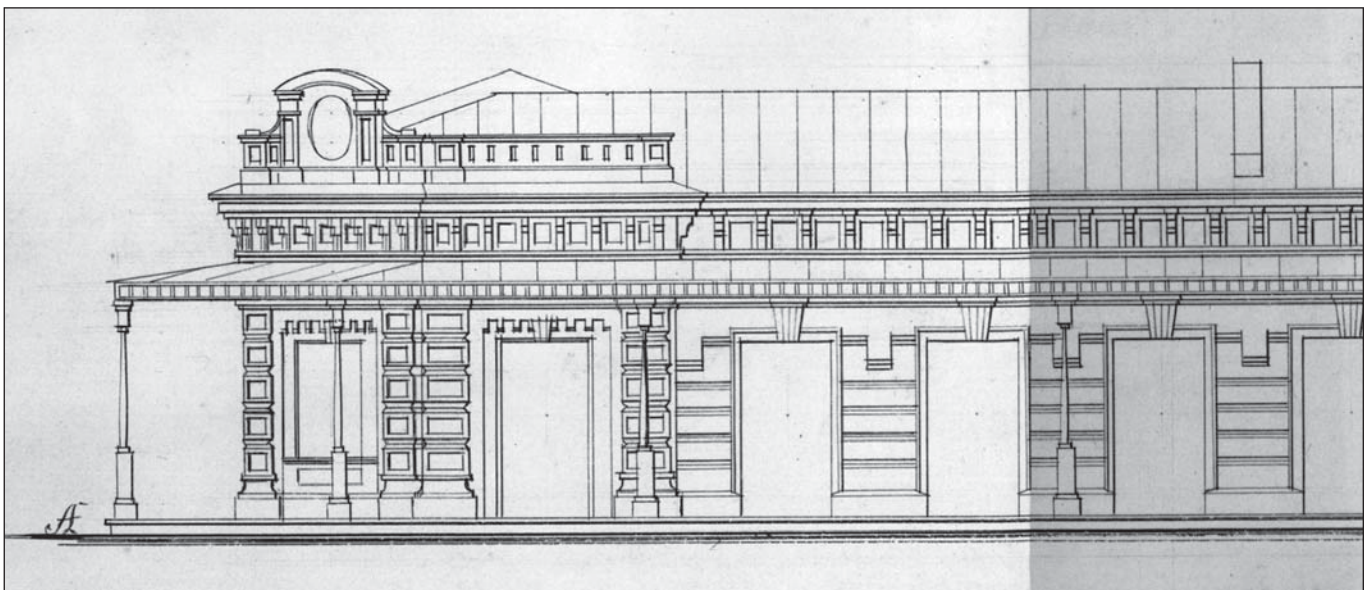
«Черниговское Губернское
Правление
МВД Черниговского Губернатора
по канцелярии
24 июля 1884 года
№ 3917
г. Чернигов

Глуховская городская дума в заседании 7 прошедшего мая, выслушав заявление Головы о пожертвовании действительным статским советником Федором Терещенком 10 тыс. руб. на устройство каменных лавок, между прочим постановила составить план и фасад предполагаемых к постройке лавок, и при утверждении плана приступить к постройке таковых.

Черниговское Губернское
Правление
МВД Черниговского Губернатора
по канцелярии
27 сентября 1884 г.
№ 6048
г. Чернигов

Соображения строительного отделения, изложенные в его отношении в мою канцелярию от 28 прошедшего июля за № 1459 по вопросу о неудобстве места, избранного Глуховской Городской Думой для устройства каменных лавок и самого расположения означенных лавок, были переданы мною на рассмотрение названной думой, которая и заслушала их в заседании 19 истекшего августа. При этом управа доложила, что место, указанное на Высочайше утвержденном плане, где была Коллегия, всегда находилось в заведывании города в числе прочих городских незастроенных земель и что часть их из означенного квартала бывшею городскою думою отдана с ведома губернского правления Министерству народного просвещения под постройку помещения бывшего уездного училища, а затем те постройки за преобразованием уездного училища в прогимназию в пользование Глуховскому земству, и что во всяком случае предложенным

устройством лавок никоим образом не могут быть нарушены интересы правительства, так как под устройство лавок предположено занять землю, бывшую под улицею до 1872 года между кварталами, занимавшимися постройками Коллегии и обывательскими кварталами, поступившими ныне под базарную площадь. Застройкой же этой земли выполняется только предположенный Высочайше утвержденному плану квартал; современное существование построек Коллегии и до 1872 года место, принадлежавшее Коллегии, как видно из предложенного плана в натуре, ограничивалось с той стороны линией, на которой ныне существуют общественная библиотека и кухня ныне в земском помещении и устроенное помещение купцом Беловским для пожарных казарм. Что же касается предположения строительного отделения, чтобы оставить интервал между лавками и пожарными помещениями по линии площади с одной стороны и дополнением предположенных лавок по линии Шостенской улицы с другой на 6 сажений, то управа не видит законных оснований для такого большого разрыва и признаёт, что въезд для присутственных мест, так равно и выезд с постоянно наполняемой

Фрагмент проекту улаштування мурованих торгових лавок у Глухові. ДАЧО, ф. 127, оп. 10, спр. 613

народом базарної площі, вельми нежелательно и не выгодно для города и что предположенные городские лавки вполне будут соответствовать требованиям 352 ст. Строительного устава. По выслушании изложенного и рассмотрении плана местности и фасада лавок Дума постановила: предоставить Голове ходатайствовать о разрешении устройства лавок в таком виде, как значится на фасаде; подробно объяснить положение площади, при которой предполагаются к устройству лавки по всем согласно требованиям ст.352 Строительного устава и что оные будут служить украшением города, за устройством которых двор, где помещаются присутственные места, будет иметь два свободных выезда, существующие и ныне; в пожарном же отношении никакой опасности быть не может, что гласным, как и местным жителям, положительно известно.

Со своей стороны Городской Голова считает нужным доложить, что квартал, где помещаются присутственные места, до предположения строить городские лавки по линии ИК, представлял безобразную кайму площади, именно от Шостенской улицы ветхий забор обветшалых сараев для помещения дров и пожарных бочек, глухая каменная стена помещения полицейской и пожарной казармы и стена земской кухни; для исправления чего комиссией предположено расширить лавки до самой линии двора присутственных мест так, чтобы лавки приходились в стену сказанных казарм и с этой целью немедленно было бы приступит к проведению каменной стены, к которой и предполагалось пристроить каменные лавки

Не встречая с моей стороны и строительного отделения запрещения на устройство лавок по представленному фасаду, чтобы не терять удобного к работам времени, члены избранной комиссии признали возможность приступит к устройству лавок в той мере, как указано в моем предложении: по линии базарной площади, т. е. не доводя до казармы на 6 сажень до получения разрешения продолжать постройку без разрыва.

Изложив все это, Городской Голова ходатайствует разрешить продолжение постройки лавок согласно предположению Думы, так как последняя находит белее благообразным и приличным окаймить базарную площадь со стороны двора присутственных мест лавками и не находит удобным устроить, как

Торгові лавки. Фото кінця XIX століття

предполагает Строительное отделение, с базарной площади, почти ежедневно занятой народом, ворота на пожарный двор, потому, что во-первых, в случае тревоги днем может быть несчастный случай; во-вторых, двор неминуемо будет загораться, в-третьих, что место, где предполагаются Строительным отделением ворота, будет уже составлять отступление от Высочайше утвержденного плана и оставаться свободным лишь город возможности извлечь из него доход, в котором город крайне нуждается, не имея почти никаких, кроме площадей, статей, служащих источником дохода для поддержания и улучшения своего хозяйства.

Вследствие сего, препровождаю при этом план и фасад в двух экземплярах, предлагаю губернскому правлению, по рассмотрении обстоятельств настоящего дела в Строительном отделении, сообщить в возможно скорейшем времени сведения о его заключении в мою канцелярию с возвращением приложенного по вопросу о том, возможно ли допустить устройство лавок, расположив их так, как предположила Дума.

Губернатор, подпись.

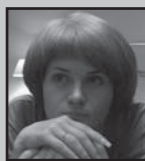
Миська дума, незважаючи на протипожежну безпеку, змогла затвердити проект суцільних торгових рядів без улаштування проїздів на Ярмарковий майдан. Це дало можливість не лише збільшити площу приміщень, але й прикрасити внутрішній двір, утворений будівлею земства, ще одним архітектурним об'єктом.

Завдяки збереженню у справі планам та кресленикам було

з'ясовано точне місце знаходження торгових лавок на сучасній мапі Глухова. На даний момент вони переобладнані під майстерні коледжу Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Г-подібна частина споруди, яка виходила на вул. Шостенську (нині Терещенків), утрачена, як не збереглися ганок, карнизи та інші конструктивні елементи.

Якщо порівнювати кресленик будівлі, що передбачав пишний архітектурний декор, з її сучасним виглядом, мимоволі задаєшся питанням: «Чи був цей проект реалізований у повному обсязі?». Відповідь на нього допомогли надати фотографії кінця XIX – початку XX ст., завдяки яким можна прослідкувати хронологію існування торгових лавок. На одному із фото, зробленому з дзвіниці Спасо-Преображенської церкви, прекрасно проглядається нещодавно збудована споруда. На повоєнному фото 40-х років XX ст. на ній вже помітні втрати (відсутній ганок, фасади побілені). З часом користувачі, у чьому віданні знаходилася споруда, перетворили її на складське приміщення, розібравши внутрішні перегородки і заклавши цеглою вікна. Втрачений архітектурний декор вже ніколи не відтворювався.

Відіграючи важливу роль в містобудівному ансамблі центральної частини міста, єдині у Глухові частково збережені торгові ряди XIX ст. можуть в повній мірі претендувати на статус пам'ятки архітектури місцевого значення, тим більше, що їх будівництво здійснене коштом відомого цукрозаводчика і мецената Федора Артемійовича Терещенка.

**Вера
НАЗАРОВА**

Генеалог
г. Москва

Тропинками глуховских кладбищ

Продолжение.

Начало в № 1(61), 3(63) - 6(66) 2014 г., № 3(69) - № 6(72) 2015 г., № 1(73), № 3(75) 2016 г.

КОЛОНИУС

С противоположной, южной, стороны Вознесенской церкви, сразу за церковной оградой, находится памятник еще одного офицера, который, уйдя в отставку, обосновался в Глухове. Белокаменный монумент в виде тумбы, накрытой «пеленой забвения», с раскрытой книгой, символизирующей Библию, жизнь человека и веру, установлен на могиле подполковника Николая Карловича Колониуса.

Его предки были дворянами Санкт-Петербургской губернии. Отец, Карл Крестьянов Колониус, с юных лет состоял на военной службе, в 1813 г. принимал участие в блокаде крепости Модлин, а с 1820 г. служил в Курском пехотном полку, входившем в состав так называемого «украинского» 4-го пехотного корпуса, размещавшегося в Малороссии. В 1825 г. Карл Колониус вместе с Курским пехотным полком принимал участие в проходившем под Глуховом специальном смотре войск. Примерно в это время он познакомился с дочерью глуховского землевладельца – губернского секретаря Андрея Палашковского – и вскоре женился на ней. В этом же 1825 г. в семье родилась дочь Неонила, а через 3 года – сын Николай. Карла Колониуса

к тому времени по болезни перевели на службу в Киевский внутренний Гарнизонный батальон, а затем в аналогичные Псковский и Черниговский батальоны. В начале февраля 1840 г. майор Колониус сильно простудился, следствием чего стали лихорадка и нервная горячка. 20 апреля 1840 г., после трех месяцев болезни, Карл Колониус скончался.

При живой матери 15-летняя Неонила была отдана на воспитание тётке, Матроне Палашковской, которая жила в окрестностях Глухова, а 12-летний Николай сразу после смерти отца был отправлен в Санкт-Петербург во 2-й Кадетский Корпус.

Военную карьеру Николай Карлович Колониус начал прапорщиком в Сибирских линейных батальонах в 1848 г. В 1851 г. он был переведен в Грузинский 10-й линейный батальон, а через год – в 16-й Гренадерский Мингрельский Его Императорского Высочества Великого Князя Дмитрия Константиновича полк. Более 32 лет Николай Карлович прослужил на Кавказе, принимал участие во всех походах в составе Лезгинского отряда и участвовал в делах против турок в 1877–1878 годах. За это время он стал кавалером ордена Св. Владимира 4 ст. с бантом за выслугу в офицерских чинах 25 лет, был награжден бронзовыми медалями в память войны 1853, 1856, 1877 и 1878 годов, серебряной медалью за покорение Чечни и Дагестана 1857 и 1859 годов и крестом за службу на Кавказе. Там же, на

Могила Н.К. Колониуса

Кавказе, Н.К. Колониус женился на дочери капитана Прокофьева, Пелагее Ивановне, имел в этом браке пятерых детей и вместе с семейством был причислен по утверждению в потомственном дворянстве к Тифлисской губернии.

В апреле 1880 г. командующий 4-го батальона 161 пехотного Александропольского полка майор Колониус по домашним обстоятельствам подал прошение об отставке и Высочайшим приказом от 28 октября 1880 г. был уволен со службы подполковником с мундиром и пансионом полного оклада, который пожелал получать из Глуховского Уездного Казначейства. Так вся семья переехала в Глухов. Дети к тому времени уже выросли, сыновья пошли по стопам отца и деда и стали военными.

Уйдя в отставку, Николай Карлович Колониус прожил в Глухове около 20 лет и скончался 27 октября 1900 года. «Блажени нищий духом, яко тех есть царство небесное», – гласит эпитафия на установленном на его могиле монументе.

Р. С. Неонила Карловна Колониус так и воспитывалась у тётки, а впоследствии, как племянница, стала наследницей всех имений, принадлежавших бездетным Матроне Андреевне и Ивану Андреевичу Палашковским и Евдокии Андреевне Виндиной в Глуховском уезде. Сама Неонила Карловна так и оста-

Эпитафия на монументе, установленном на могиле Н.К. Колониуса

лась девицей, скончалась 24 мая 1895 г. и была погребена при Николаевской церкви. Это надгробие не сохранилось. «Блажени нищий духом, яко тех есть царство небесное. Мир праху твоему, дорогая тетя!», – было написано было на ее надгробной плите.

ЗАЙКОВСКИЕ

Сохранение кладбищ и памятников всегда говорило о вечных моральных ценностях нации, а сами надгробия напоминали о героизме и подвигах, вере и верности, служении обществу и преданности убеждениям. Поэтому защита памятников от вандализма и равнодушной бесхозности всегда была моральным долгом и обязанностью каждого человека. После 1917 года, на протяжении 8 десятилетий, такое отношение перестало быть нравственной нормой. Кладбищенская скульптура, надгробия, погребальные сооружения – все это было отнесено к предметам идеологически вредного религиозного культа и по определению обречалось или на уничтожение, или, в лучшем случае, на естественное разрушение. Сегодня в дошедших до нас остатках старинных кладбищ и до-революционных надгробий начинают видеть достойные изучения произведения искусства и предметы исторического наследия. К сожалению, годы уничтожения или полного пренебрежения этим наследием привели к безвозвратной утрате большинства монументов, многие из сохранившихся потеряли свои исторические места, а фамилии на них уже ни о чем не говорят редким прохожим...

Недалеко от входа в Вознесенскую церковь лежит поваленный на бок и уже вросший под своей тяжестью в землю черный гранитный монумент Василию Ивановичу и Анне Дмитриевне Зайковским. Имеются ли здесь их захоронения или историческое место этого надгробия находится где-то, уже вряд ли кто-то знает, равно, как и вряд ли простой глу-

Фото 2.

ховчанин ответит, кем были эти люди. А ведь семья Зайковских на протяжении всего XIX века вела торговлю в Глухове и содержала одно из старейших в городе промышленных предприятий!

Становление бизнеса Зайковских проходило в начале XIX века, когда в Глухове еще не было Терещенко, Харитоненко, Беловских, Редько и, передаваясь по наследству, не меняя вида деятельности, он развивался вплоть до 1917 года...

Родоначальником семейного дела был Иван Евфимович Зайковский, который еще в 1824 году учредил в Глухове кожевенный завод, осуществляя продажу как сырья, так и шитых кожаных вещей. К началу 40-х годов XIX века он передал все коммерческие дела своему младшему сыну. Василий Иванович продолжил купеческую и промышленную династию Зайковских. Вместе с супругой, Анной Дмитриевной, на протяжении 20 лет он содержал заведение по выделке кож, осуществлял торговлю ими и, похоже, весьма в этом деле преуспел – чета Зайковских в конце 1850-х годов приобрела земли в селе Береза Глуховского уезда.

Василий Иванович скончался на 58 году жизни 15 февраля 1860 года и был погребен на городском кладбище близ Вознесенской церкви. Все дела перешли к его супруге. Анна Дмитриевна не только справилась, но и упрочила эко-

номическое состояние и общественное положение семьи. Купчиха 2-й гильдии А.Д. Зайковская уже к началу 1870-х годов владела имуществом в 1300 рублей. Кожевенный завод, располагавшийся на Красной Горке, ежегодно приносил доход в 900 рублей. На Сенной площади в кожевенной лавке шла активная торговля. В общей сложности 32 года эта женщина стояла «у руля» семейного предприятия, не только не растеряв, но и преумножив созданное и заработанное мужем и его отцом. В десятках справочников, наряду с другими глуховскими мужчинами-купцами, стояло имя Анны Дмитриевны Зайковской.

Скончалась А.Д. Зайковская 26 февраля 1892 года на 83 году жизни. Она была похоронена рядом с мужем, которого пережила больше чем на 30 лет. Семейное дело, завод и лавку унаследовал их сын Андрей Васильевич Зайковский. Тихон, Макар и Иван Васильевичи Зайковские избрали себе другой путь – Тихон был членом Глуховской Уездной Земской Управы, а Макар и Иван – присяжными заседателями по Глуховскому уезду. Макар, кроме того, будучи Астраханским 2-й гильдии купцом, учредил на правах полного товарищества вместе с Петром Емельяновичем Лютым Торговый Дом «П. Лютый и М. Зайковский» (позднее «П. Лютого сыновья и М. Зайковский»), который начал свою работу с 1 января 1891 года и осуществлял розничную и оптовую торговлю рыбой.

На протяжении всего XIX века семья Зайковских составляла цвет глуховского предпринимательства. Они одни из первых начали свою деятельность в Глухове и не прекращали ее даже в те времена, когда казалось, что торговля в городе стала совсем. Василий Иванович и Анна Дмитриевна были одними из наиболее ярких представителей династии Зайковских, а их надгробие является ценнейшим артефактом, имеющим историческое значение и требующим сохранения.

Продолжение в следующем номере

Фото 1, фото 2. Монумент Василию Ивановичу и Анне Дмитриевне Зайковским

**Віктор
Заїка**

старший викладач
ГНПУ ім. О. Довженка

До комплексу історико-краєзнавчих матеріалів Глухівщини добувається інформація із щоденних записів Володимира Миколайовича Заїки, які він почав вести з 1 січня 1943 року.

Заплутаність української історії в багатьох питаннях – давно відома істина. Втрачені архіви, заідеологізовані політичні інтереси, неточні знання свідків – все це має місце. Для об'єктивного вивчення історичних процесів важливо залучати велике коло різноманітних джерел, у тому числі й приватні записи.

Мій батько, Заїка Володимир Миколайович (1921–1994), якому на початку 1943 року виповнилося вісімнадцять років, почав в умовах німецько-фашистської окупації вести щоденник. Він став старшим чоловіком у родині, адже його батько, Микола Костянтинович Заїка, помер у 1934 році.

Щоденник містить багато записів, що відображають спілкування з друзями, стосунки в сім'ї, ситуацію на фронтах, чутки... Значне місце у ньому займає опис подій, що відбувалися у Глухові. Вже у 1943 р. були записані спогади про окупацію міста 8 вересня 1941 р. Тут зафіксовані побутові проблеми глухівчан, робота спеціалізованої сільськогосподарської школи, очікування вивозу молоді з Глухова до Німеччини тощо.

Володимир Миколайович походив із родини освітян. Батько – Микола Костянтинович (1882–1934 рр.) – навчався у Глухівській чоловічій гімназії, закінчив Колегію Павла Галагана у Києві, поступив до історико-філологічного інституту Безбородька у Ніжині, перевівся до Київського університету Св. Володимира, але по закінченні четвертого курсу був змушений залишити навчання, а потім працював у освітніх установах Глухова. Мати – Надія Іванівна (уроджена Гришанова) (1891–1979 рр.) – по закінченні Глухівської жіночої гімназії все життя присвятила початковій освіті (спочатку в земських закладах освіти, а потім у радянських). Перед війною вона почала працювати у бібліотеці Глухівського учительського інституту, а у 1941 р., на початку вересня,

Щоденник визволення

(З приватних записів 1943 року В.М. Заїки)

перед вступом німців, брала участь у порятунку інститутської бібліотеки.

Сам Володимир Миколайович навчався у Глухівській школі № 3, під час окупації відвідував сільськогосподарську школу, де молодь готували до роботи на німецьких садибах, а після визволення міста вступив на природничо-географічне відділення Глухівського вчительського інституту і за успіхи у навчанні у 1945 р. став отримувати Сталінську стипендію. Його залишили працювати в інституті організатором комсомольської роботи. З 1946 р. він працює на Львівщині, згодом переводиться до Київської області, з 1949 р. – на Глухівщині (спочатку працює у селищі Червоне (тоді районний центр), потім – інспектором Глухівського районного відділу освіти). В.М. Заїка одним із перших у районі був удостоєний міністерської відзнаки «Відмінник освіти УРСР».

У 1963 р. Володимир Миколайович перевівся на роботу до середньої школи № 1, де через рік став завучем. Його останнім місцем роботи була середня школа № 4, де він викладав історію та географію, працював завучем.

Щоденник складається з 11 зошитів різного формату і трьох записників, де занотовані враження від поїздок до Бердянська, Закарпаття та Ленінграда. Найбільш систематизовані записи стосуються 1943–1947 років, потім з'являються перерви, а нотатки 1950 та 1951 рр. представляють собою декілька сторінок підсумкових оцінок, вражень, зауважень. Все більше місяця відводиться суто сімейним проблемам або оцінкам найближчого оточення, хоча, безумовно, привертають увагу роздуми рішень XX з'їзду КПРС із розвінчанням культу особи Сталіна.

Щоденник вівся з перервами, практично, до останніх днів життя. У ньому детально описуються повоєнний Глухів, відновлення роботи Глухівського учительського інституту в жовтні 1943 року, студентське життя, характеристики педагогів, відчуття радості від повідомлення про перемогу над Німеччиною і роздуми від оголошення війни Японії.

Пропонована публікація охоплює записи останніх днів серпня-початку вересня 1943 року – днів, що

передували визволенню Глухова, та днів, у які німецька авіація жадливо бомбардувала місто.

1943 г.

28 августа, суббота, 18 час.

Радио сообщает: идут тяжелые бои на юго-запад от Орла и Белгорода, около Харькова и Вязьмы, Миус также дает себя знать. Красные несут тяжелые потери, и вообще их положение плохое. Резервы вот-вот истощатся. Немцы же как всегда выигрывают.

Городские слухи извещают: Ярцево взято, Севск и Сумы также. Красные в 40 км от Полтавы. Маршрут продвижения красных: Полтава – Кременчуг – Киев. Второй маршрут: Курск – Брянск – Гомель. Аэродром из Сум перенесли под Кулишовщину (под Глухов), а из Брянска – в Слоут. Налёты красных можно ожидать ежедневно.

Мои наблюдения: целый день над городом летают эскадрильи. По-моему, они несут охрану. Число самолётов достигает иногда более 30, все истребители. Некоторые говорят, что это обучают молодых летчиков. Но, позвольте, какое ж это обучение около фронта?

29 августа, воскресенье, 13 час.

Говорят о взятии Хомутовки, Свесь, Севска. Видели беженцев из Сум. Но сам фронт в 40 км. Еще 5 минут назад мне бы только так записать: «Говорят, у немцев дела плохи». Но сейчас я говорю: «Да, у немцев дела плохи, и красные недалеко от Глухова. Городу угрожает опасность». И вот почему я говорю с такой уверенностью. Ревы, наши соседи, очень взволнованы и собираются уезжать. А раз такое дело, значит опасность близко. Она заключается в том, что немцы перед отходом могут много наделать городу и жителям беды.

29 августа, 21 час.

И за месяцы не происходило столько событий, сколько сегодня от 13 час. до 21 часа. Примерно с 15 час. начали ехать обозы с беженцами, потом пошли машины и обозы мадьярские и немецкие. Самолёты летают, как оглашенные. Великая армия отступает! Многие жители уехали из города, Ревы тоже уехали. Говорят, в Есманы прорвались красные танки, а это в 15 км от Глухова.

Радио призывает жителей не беспокоиться и оставаться на местах. Всё-таки в какое страшное и, вместе с тем, интересное время мы живем! Многие сейчас трусят, я же как назло весел. Вот я уже заметил: как только нависает опасность, мне становится весело. Из-за такого характера мне сегодня попало от мамыши. Ну да ничего, «нам песня строить и жить помогает».

Недавно нашел я старый календарный листок 1916 г., и вот что в нем записано: «Часто легче можно приобрести себе титул, чем имя порядочного человека. Гораздо славнее прославлять свой род, чем происходить от прославленного рода. Самая прекрасная родословная – это ряд услуг, оказанных родине и человечеству». Как правдивы эти слова.

Придется ли теперь заниматься в спецшколе? Возможно, что завтра у нас будут красные, но возможно и то, что прорыв будет ликвидирован.

Как-то себя сейчас чувствуют Тоня, Вера, Галина, Андрей (то есть Гавриленко, Кравченко, Бабенко, Артамонов) да и другие соученики?

Спокойной ночи, дорогие товарищи! Пусть не потревожат ваш сон орудийные или оружейные залпы.

30 августа, 8 часов 10 мин., утро

События назревают с угрожающей быстротой. Немцы, отступая, взрывают некоторые объекты. В городе пожары. Что горит – неизвестно. Взрывы продолжаются. Говорят, что сегодня утром видели около города красную разведку. Я сам слышал перестрелку. Самое страшное сейчас – эвакуация. Я её боюсь, как огня. Даже у меня сейчас дрожат руки. Машины продолжают ехать. Мы кое-что связали на всякий случай в узлы. Теперь остается только ожидать, что дальше будет. Ночью была ужасная гроза. Как и сейчас погода пасмурная. В город идти боюсь.

8 час. 45 мин. Взорвали мельницу Каспина. Раньше взорвали мельницу Пружанского (не верно, ложные слухи, электростанцию и другие объекты).

9 час. 15 мин. Слышна оружейная перестрелка. Мельница пылает. Какое страшное и вместе с тем величественное зрелище.

9 час. 30 мин. Перестрелка то разгорается, то затихает. В ход пошли гранаты. Пулеметы выводят руды. Поток машин значительно уменьшился. Взорвали ещё 2 объекта. Очевидно взорвали Павловский мост или завод. Стреляют – как-будто в городе.

9 час. 45 мин. Город в огне.

Визволители Глухова. Серпень 1943 р.

Наверное, все лучшие здания города немцы уничтожат. Перестрелка слышна совсем близко. По мостовой поехали немецкие танки.

10 час. Через город начала бить красная артиллерия.

10 час. 30 мин. В городе жители грабят магазины и склады. Говорят, в городе красные. Красная артиллерия дала только один залп.

11 час. 45 мин. Красные тут. Жители встретили их с распростёртыми объятиями. Налетели немецкие самолёты. Возможна бомбёжка. Самочувствие плохое. Люди бегают.

12 час. 30 мин. Заговорило радио! Чудеса! Неужели немцы не успели взорвать станцию?

Летают самолёты и бросают бомбы. Противовоздушная оборона красных подбила или сбила 1 самолёт.

15 час. Всё более или менее успокоилось. Кажется, красные сбили 4 немецких самолёта. Только что видел, как повели пленных немцев. Советские самолёты летают по-прежнему. Иногда слышны взрывы: очевидно, разрываются мины.

Грешный человек. Все думают об убежище, а я о еде. Вот и сейчас только что кончил трапезу.

Слышал передачу из Москвы. Программа передач за 2 года не изменилась. По-прежнему говорят о стахановцах и перевыполнении норм. Чуть-чуть не забыл сообщить: красноармейцы имеют погоны.

15 час. 30 мин. Немецкие самолёты атакуют.

17 час. 15 мин. Красноармейцы приветливы, расспрашивают о нашем житье-бытье. Это очевидно прорвавшаяся часть. Немцы могут ещё возвратиться. Красноармейцам

очень надоедает немецкая авиация. Передвигаться вперед приходится, почти исключительно, ночью. Бойцы говорят, что Брянск и Полтава взяты. В армии много хлопцев 1925 г. рождения. Красные взяли ещё 2 немецкие машины. Сбито до 6 самолётов. Город в огне. Если ещё и завтра будут налетать немцы, то он превратится в груды развалин.

31 августа, 3 час. 20 мин. утра

На дворе непроглядный туман. Ничего не видно. Только слышно, как гудят машины. Их, очевидно, очень много проехало через Глухов. Красноармейцы не обманули: ночью налёта не было. Днём он возможен. Красные передовые части сопровождают орудия-самоходы. Они вчера взбудоражили-таки население своими залпами.

6 час. 35 мин. Начался день, и начались налёты. Сейчас налетело более 14 самолётов. Ух, и жаркий же день будет! Красные подвезли зенитки и устроили с самолётами дуэль. Вчера среди мирного населения были жертвы. Хотя многие сами виноваты: всё алчность людская. Сейчас на дворе ад в полном смысле этого слова. И не даром самолёты налетают: в городе полно войск.

10 час. 40 мин. Пока тихо. Это затишье после особенно сильного налёта перед таким же или более сильным. Уже гудят самолёты. Наш район попал как раз в середину, бомбили со всех сторон, но нас ещё не трогали. Ох, уже будет дело, если нас тронут! Сильно достаётся центру и предместьем Глинищам.

Красные имеют потери.

Продовження в наступному номері

ГЛУХІВСЬКИЙ ПЕРЕЦЬ

А ВЖЕ ТАЯ КРИНИЧЕНЬКА...

Працівники Глухівського райпромкомбінату раз і назавжди засвоїли лише одну матеріалістичну істину: з нічого нічого не буває.

Знаючи це, виконком Обложківської сільської Ради депутатів трудящих ще торік відвіз їм півтори тони цементу й понад три тисячі карбованців. Але в комбінаті рішуче спростовується інша діалектична істина: все тече, все змінюється...

Взагалі з того часу води витекло багато, та не з обложківського колодязя, бо замовлення там заморожене, що нікуди йому і текти. Тому доводимо до відома співаків: пісня «Копав, копав криниченьку» і зокрема слова «А вже тая криниченька замулилася...» відносяться, головним чином, до тієї, що в селі Обложках.

Л. Таращанський

ЯК КЕРУВАТИ, ТАК КЕРУВАТИ

З того часу, як Степан Іоновича Концевого призначили керуючим Глухівською міжрайонною конторою «Сортнасиннеовоч», на трасі Глухів – Шостка поживався рух автотранспорту. Це свідчить про те, що його девіз «як керувати, так керувати» успішно втілюється в життя.

Треба, приміром, Степану Іоновичу випаритись у бані – бере автомашину «ФС 82–72», і шофер Іван Обедкін везе в Шостку з поміткою у путшовому листі: «Різний вантаж».

Треба, приміром, його дружині Нині Тихонівні вигідніше продати сало, і шофер Трохим Гурець везе її автомашиною «ФС 57–05» на базар – також у Шостку. У путшовому листі примітка: «Різний вантаж».

Кінч цієї контори понад рік возить менш цінні вантажі аж у Конотопі: торф, вугілля, дрова і взагалі все те, за що платять гроші.

Так і зводить кінці з кінцями Степан Іванович Концевой!

В. Івченко

БЕЗ ВОДИ І НІ ТУДИ, І НІ СЮДИ...

Водовози колгоспу «Червоний партизан» твердо переконані у тому, що пісню про користь води заспівали вони раніше, ніж їхній колега з кінокартини «Волга-Волга».

Є підстави гадати, що це правда, поскільки вони продовжують співати її й сьогодні. Особливо дружно звучить хор водовозів, коли доводиться тягнути бочки з кінчми по круглій крижаній дорозі на гору, до хутора Калашинівки. А що ж їм залишається робити? Відомо, що без води і ні туди, і ні сюди.

На рівнинному хуторі Новоселівці транспортувати воду було б легше, якби вона взагалі десь поблизу була. Але її не знайшли.

Нарешті, завдяки піклуванню нашого правління, за допомогою ярославецьких механізаторів і не менш активного впливу колгоспних 12 тисяч карбованців, мешканці Новоселиці побачили воду. І думаєте, – в хуторі? Ні, в яру. Так що комедія водопостачання тут розігрується на базі досвіду калашинівських водовозів. І нічого не зробиш, бо без води...

Другий договір зобов'язує механізаторів пробити ще одну свердловину. До діла вони приступили негайно: одержали аванс і почали довбати землю аж...у селі Обложках.

Це кілометрів 15 від нас...

Отже, як і раніше, колгоспна худоба залишається без води. А для власних потреб водоноси з'їжджають в яр, вибираючись назад за допомогою рук і колін.

Тим часом у сільраді і конторі колгоспу засідають – воду п'ють, дебатують – воду ллють, бо відомо: без води і ні сюди, і ні туди.

С. Голубенко

СПРАВИ М'ЯСНІ

– Зважте, будь-ласка, кілограм м'яса!

Почувши це, продавець м'ясорозрубного магазину Андрій Шинкаренко вправними руками кладе на ваги шматок м'яса.

– Тут більше!

– Але мені потрібно лише кілограм, – промовляєте ви.

Таке зауваження Шинкаренко враховувати не звик. Замість того, щоб задовольнити прохання покупців, неодмінно почуєте крик:

– Годиться – беріть, а ні – відходьте. Слідуючий!

Таку ж «майстерність» має і продавець Воловик. Важко сказати, чи Шинкаренко у Воловика перехопив такий «приєм», чи навпаки. Попробуйте суперечити цьому самочинству: нічого не допоможе. Шинкаренко і Воловик не люблять суперечок, бо мають надійних покровителів в особі голови правління артїлі ім. Будьонного тов. Юрченка і директора управління ринками тов. Литвина.

О. Забара

Газета «За перемогу», 1954 р.

Подано мовою оригіналу.

Підготувала до друку Світлана Жукова

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. Свободи, 69

Підписано до друку 16.12.2016 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 1204.

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Ірина МОШИК

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО